

O NEOPHODNO STI ŠIREG DRUŠTVENOG USMERAVANJA PRIVREDNOG RAZVOJA U SOCIJALIZMU

1. Dosadašnja iskustva socijalističkih zemalja pokazala su nužnost robo-novčanin odnos u privrednom životu. Ekonomska nauka i privredna politika morale su početi od te činjenice pri razmatranju problema maksimizacije rezultata privredne aktivnosti. Centralno pitanje u tom kontekstu je odnos između plana i delovanja tržišnih zakonitosti, pre svega zakona vrednosti.

Praksa je pokazala dve podjednako štetne kralnosti koje su se susretale, a i danas se susreću u socijalističkim zemljama, u odnosu prema objektivnim tržišnim zakonima: prvo, ekonomski subjektivizam i drugo, ekonomski fatalizam.

2. Prva koncepcija negira postojanje ili objektivnost ekonomskih zakonitosti socijalizma i privredno planiranje u suštini svodi na voluntarizam centralnog komiteta ili vlade ističući njihovu svesnost u regulisanju ekonomskog života.

Sprovedenje ovakvih ideja u praksi nanosilo je i još uvek nanosi ogromne štete izvanjski socijalizma. U to nas ubeđuju iskustva Sovjetskog Saveza u periodu Staljinove prevlasti i eksperimenti „velikih skokova“ i „narodnih komunā“, koji su se kao teško breme svalili na leđa kineskog naroda.

3. Druga se koncepcija javlja kao reakcija na deformacije u društveno-ekonomskom životu proistekle iz voluntarističkog planiranja, ističući da će slobodno delovanje neumitnih zakona robo-novčanin rešiti sve probleme koje je ostavio tzv. administrativni socijalizam. Ova koncepcija u stvari vodi tihog likvidaciji planiranja privrednog života i prepušta tržišnoj stihiji da rešava najbitnija pitanja društvene egzistencije.

Skoro da nije ni potrebno posebno isticati kako nam istorijsko iskustvo ljudskog društva pokazuje da razvoj nauke i njena praktična primena omogućuje ljudima u svim oblastima života da svesnim usklađivanjem svoje aktivnosti sa spoznatim uzročnicima, oblicima i posledicama delovanja objektivnih zakonitosti maksimiraju rezultate svojih napora. Ovo i te kako važi i za ekonomsku oblast društvenog života.

Slobodno delovanje ekonomskih zakona ne samo da ne može otkloniti posledice totalnog i nedovoljno naučno zasnovanog administrativnog regulisanja privrednog života, nego na njihovoj osnovi izaziva još veće disproporcije, dovodeći u sve veći nesklad one što bi želeli nosioci zvanične ekonomske politike i ono što se javlja kao plod tržišne stihije, koju neki čak proglašuju za jedan od bitnih, ako ne i najbitnijih uslova samoupravljanja proizvođača, što je, smatramo, potpuno neodrživo.

Treba se podsetiti na Marksove reči da u proizvodnji vlada carstvo nužnosti i da se sloboda

u ovoj oblasti jedino može sastojati u planskom usklađivanju društvene aktivnosti sa objektivnim ekonomskim zakonima.

Krajnji produkt stihijnog delovanja tržišnih zakonitosti jeste monopolistički kapitalizam u kome je buržoaska država morala da preduzme mere veoma široke ingerencije u privredni život da bi sopstveni poredak spasila od propasti odnosno da bi proizvela životni vek kapitalizma, koji sa nastankom monopola ulazi u svoju ošću krizu.

4. U socijalizmu se sve više stvaraju uslovi da delovanje objektivnih zakona, ukoliko su oni spoznati, u osnovi bude lišeno stihijnog karaktera. Sve veće oslobađanje ljudskog društva u odnosu na prirodu i na njegov unutrašnji razvitak i sastoji se u njegovom delovanju u skladu sa spoznatim objektivnim nužnostima, da bi celo društvo od toga imalo maksimalne koristi.

Takvo delovanje društva ne likvidira objektivne zakonitosti, ali modifikuje njihovu ispoljavanje u korist duševnog napretka. Engels je sasvim ispravno upoređivao ekonomske zakone socijalizma s elektricitetom kojim je čovek ovladao. To naravno ne znači da socijalistička ekonomika, koja kako iskustvo pokazuje ima robni karakter, u celosti isključuje elemente stihijnosti. Razlog za ovo je nedovoljna razvijenost proizvodnih snaga, u koje uključujemo ekonomske i druge nauke, što i čini socijalizam prelaznim periodom od klasnoga ka besklasnom društvu. No ukoliko socijalističko društvo sve više postupa u skladu s objektivnim zakonima utoliko je manji uticaj stihijnosti, utoliko se u načelu uspešnije ostvaruje komunistički preobražaj društva.

Tako delovanje spoznatih ekonomskih zakona socijalizma pretpostavlja racionalan odnos ljudi prema tim zakonima kroz privredno planiranje, a u skladu sa društvenim interesima, time se nikako ne dovodi u pitanje priznavanje objektivnog karaktera tih zakona, koji postoje nezavisno od volje i saznanja ljudi. Protivnošću u tretiranju objektivnog karaktera ekonomskih zakona socijalizma i njihovog svesnog korišćenja mogla bi se pojaviti samo u slučaju ako bismo pojam objektivnog izjednačili sa pojmom stihijnog, što bi bilo sasvim pogrešno.

Svesna, ka određenom cilju usmerena delatnost socijalističkog društva predstavlja jedan od osnovnih uslova u kojima deluju objektivni ekonomski zakoni socijalizma.

Plansko rukovođenje socijalističkom privredom mora biti zasnovano na poznavanju ekonomskih zakonitosti, pa ekonomska nauka treba da predstavlja osnovu za rukovođenje i za razvitak privredne aktivnosti društva. Rešavanje jednih ekonomskih problema pokrće nove,

često složenije zadatke i to ne prestano zahteva stvaralački prilaz upoznavanju i korišćenju objektivnih zakona, što ističe važnost naučnih poduhvata u ovoj oblasti.

II

1. Među najvažnija pitanja koja se u socijalizmu planski moraju razrešavati svakako da spadaju: raspodela nacionalnog dohotka na akumulaciju i ličnu potrošnju, struktura investicija, formiranje ličnih dohodaka, formiranje cena, bilansiranje robo-novčanin fondova, te regulisanje ekonomskih odnosa sa drugim zemljama.

2. Obim i struktura investicija predstavljaju centralni problem u proširenoj društvenoj reprodukciji od koga zavisi da li će se privreda u sadašnjosti i u budućnosti nalaziti u ravnotežnom stanju pri kome će umutar nje postojati sklad, ili će je, pak, karakterisati različite disproporcije. Naročito treba podvući skoro funkcionalnu zavisnost između kretanja obima investicija i kretanja lične potrošnje, čemu bi ekonomska politika u socijalizmu morala posvećivati ozbiljnu pažnju.

Stihijno rešavanje ovog pitanja u kapitalizmu dovodi do privrednih ciklusa, do kriza i depresija, preko kojih se nasilno uspostavlja privremena ravnoteža u privredi.

Stihijno formiranje obima i strukture investicija u uslovima društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju izaziva stalan rasporak između novčane i stvarne akumulacije koji remeti stabilnost tržišta, dovodi do prekarnog razvoja jednih a zaostajanja drugih grana, do dupliranja ili tripliranja kapaciteta, što izaziva smanjenje efektivnosti kapitalnih ulaganja. Ovakvim rešavanjem ovog pitanja, od kapitalizma nasledene ogromne razlike u privrednoj razvijenosti pojedinih područja sve bi se više produbljivale što bi naminovno dovelo do određeni socijalnih, nacionalnih i političkih problema.

Plansko formiranje obima i strukture investicija omogućilo je socijalističkim zemljama ne samo nekoliko puta veću stopu privrednog porasta u odnosu na kapitalističke zemlje, nego isto tako sve racionalnije korišćenje radne snage, smanjivanje razlika u privrednoj razvijenosti pojedinih regiona i najpogodniji razmestaj proizvodnih snaga.

Naša iskustva poslednjih godina nedvosmisleno pokazuju da i pri društvenoj svojini na sredstvima za proizvodnju izostanak dugoročnijih i čvršćih planskih elemenata u regulisanju obima i strukture investicija izaziva brojne i vrlo krupne negativne posledice koje snažno dolaze do izražaja u celoj privredi.

3. U svim našim važnijim političkim dokumentima s pravom se

ističe značaj principa raspodele prema radu, a u praksi su iz godine u godinu sve češći slučajevi njegovog narušavanja koje se drastično manifestuje kroz velike razlike u prosečnim ličnim dohocima u pojedinim preduzećima, granama i regionima, kroz razlike u tzv. startnim osnovama i rasponima, kroz razlike u zaradama u proizvodnoj i neproizvodnoj sferi.

Jedna od krupnih ekonomskih posledica ovakvih razlika koje pokazuju veliku dinamiku, jeste ogromna fluktuacija visokolovkifikovane i kvalifikovane radne snage, što i te kako usporava porast produktivnosti rada.

Ako se pade od toga da princip raspodele prema radu znači plaćanje srazmerno količini i kvalitetu rada, onda je sasvim neprihvatljiv stav da će se ovaj princip najbolje ostvariti sve većom liberalizacijom raspodele. Ovo pogotovo u uslovima ogromnih regionalnih razlika u dostignutom stepenu privrednog razvoja, ogromnih razlika u uslovima privredivanja pojedinih grana i preduzeća, te u uslovima značajnih razlika u društvenom interesu za tehnički progres pojedinih grana.

Pošto se princip raspodele prema radu i robna proizvodnja nalaze u suprotnosti, to je neophodna društvena intervencija da bi ovo načelo u praksi dolazilo do izražaja. U protivnom se umešto raspodele prema radu vrši se raspodela prema dohotku, čija veličina, kad, su u pitanju pojedina preduzeća ili ustanove, ne mora imati čvršću vezu sa količinom i kvalitetom utrošenog rada.

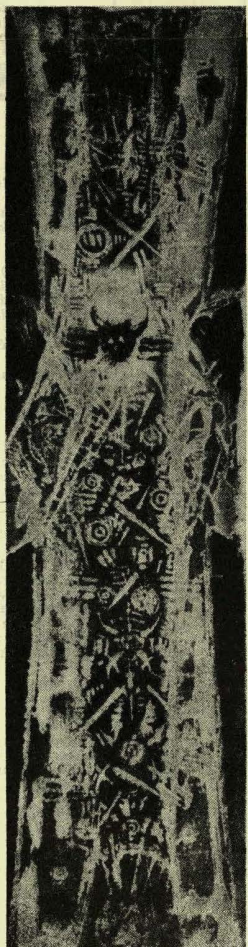
Danas više nigde u svetu nema liberalizma u oblasti individualne raspodele: na Zapadu sindikati vode tarifnu politiku, a na Istoku država kao predstavnik društva.

4. Sve slobodnije formiranje cena zadnjih godina dovelo je u našim uslovima do njihovog „divljanja“ protiv koga se nedavno morala primeniti jedna tako drastična mera kao što je oštre zamrzavanje nivoa cena. Slobodno formiranje cena dovelo je u našim uslovima do ekonomskih paradoksa za koje ekonomska nauka ranije nije znala.

Nestabilnost cena koja se manifestuje u njihovom stalnom porastu postale poslednjih godina ozbiljna kočnica privrednom razvoju kako u pogledu dinamike tako i u pogledu njegove ekonomske efektivnosti. Nekontrolisana preraspodela dohotka koja se vrši na nestabilnom tržištu izaziva stihijne promene u našoj privredi. Mogućnost povećavanja dohotka jednostavnim povećavanjem cena snažno usporava smanjivanje troškova poslovanja.

Sem toga nestabilnost cena izaziva takve probleme kao što su nemogućnost postavljanja racionalnih ekonomskih kalkulacija koje su od izuzetne važnosti u poslovnoj politici preduzeća, do-

(Nastavak na drugoj strani)

(Nastavak sa 1. strane)

vodi do produžavanja rokova izgradnje objekata zbog nedostataka finansijskih sredstava koja se ne mogu preciznije predviđeti, do pogrešaka u osnovi stvarne društvene rentabilnosti poslovanja preduzeća, do značajnog narušavanja principa raspodelje prema radu, te do snažnog destimulisanja štednje.

Siri i značajniji društveni uticaj na cene, konkretno u našoj privredi, nužno nameću postojeće disproporcije u cenovnim odnosima i privrednoj strukturi i neodložna potreba njihovog postepenog eliminisanja, te i objektivni uslovi tržišne strukture u kojoj u nizu grana prevladavaju oligopol-ski oblici.

Nema sumnje da bi sve slobodnije formiranje cena u našoj privredi, za šta se neki jako zalažu, dovelo do novih i još snažnijih poremećaja na tržištu, do daljne nestabilnosti cena, do njihovog daljeg povećavanja i porasta nesklada u njihovim međusobnim odnosima. U to nas sigurno ubeduju iskustva sa našeg tržišta, naročito poslednjih godina.

I u perspektivi društveni uticaj na cene imaće ogromnu važnost. Ovo zbog toga što će proces koncentracije i integracije u privredi bivati sve intenzivniji, što bi pri slobodnom formiranju cena značilo jačanje monopolizma, koji je nespojiv sa prirodom socijalističkog društva.

Samo se kroz društvenu kontrolu cena može obezbediti jedan od osnovnih faktora izjednačavanja uslova privredovanja pojedinih oblasti, grana i preduzeća, bez čega bi se ekonomska demokratija pretvorila u golu formu.

Mogućnost planskog utvrđivanja izmene cena u cilju bržeg razvoja privrede i rešavanja datih društvenih problema predstavlja jedno od vrlo važnih preimущества socijalizma nad kapitalizmom. Socijalističko društvo ni u kom slučaju ne sme ispustiti iz svojih ruku politiku cena, jer slobodna konkurencija ne može postojati u sadašnjim niti u budućim uslovima, a izostajanje društvenog uticaja na formiranje cena nužno dovodi do monopolizacije tržišne strukture. Svaka pojava monopola sužava tehnički, a i svaki drugi napredak, te bi takvo stanje bilo u otvorenoj suprotnosti sa osnovnim ciljem socijalističke proizvodnje.

5. Liberalizacija u monetarno-kreditnoj oblasti izaziva poštoja nije inflatorna tendencije, kroz koje se narušavaju odnosi između robnih i novčanih fondova, što izaziva brojne i dugoročne vrlo negativne posledice u privrednom životu.

6. Liberalizacija ekonomskih odnosa sa inostranstvom dovela je, pored ostalog, do sve većeg deficita našeg platnog bilansa, koji sve više postaje usporavajući faktor našeg privrednog razvoja.

III

1. Iskustva stečena poslednjih godina nedvosmisleno pokazuju jesu li nam ili nisu potrebni društveni planovi privrednog razvoja i kakvog karaktera oni treba da budu.

Društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju neodvojiva je od društvenog usmeravanja privrednog života.

Ekonomske nauke su danas na takvom nivou da u sve većoj mери iz privrednih planova mogu ukloniti proizvodljivost i subjektivizam, koji su se susretali u tzv. administrativnom periodu.

2. Društveno usmeravanje privrednog razvoja nikako nije u suprotnosti sa principom samoupravljanja proizvođača. Socijalistička privreda ne sme se posmatrati kao mehanički skup pojedinačnih preduzeća, već samo kao jedna organska celina, u okviru koje treba posmatrati i samoupravljanje.

Ekonomske je potpuno neodrživo stanovište koje, kada je reč o samoupravljanju, zna skoro isključivo samo za samoupravljanje na nivou preduzeća. Ovo zbog toga što je ekonomskoj nauci već odavno poznato da se društvena ekonomska racionalnost i razumno korišćenje ekonomskih zakonitosti mogu ostvarivati pre svega ili skoro isključivo u okviru privrede kao celine. Razvoj proizvodnih snaga sve više dikтира potrebu prevazilaženja čak i tih okvira,

što se ostvaruje kroz razne oblike međudržavne ekonomske integracije.

Društveno upravljanje na višem nivou (napr. na nivou celog društva) i samoupravljanje na nivou preduzeća čine dijalektički jedinstvo u kome primat pripada širem društvenom interesu.

Društveno usmeravanje privrednog života ne samo da ne protivreči principu samoupravljanja, već pošto se pomoću njega obezbeđuje brzi razvoj proizvodnih snaga i životnog standarda, predstavlja neophodan uslov za dalji stvarni razvoj samoupravljanja.

U uslovima jednog celovitog, naučno zasnovanog planiranja privrednog života organi samoupravljanja na nivou preduzeća bili bi daleko više orijentisani da unapređuju proizvodnju i otkrivaju unutrašnje rezerve, umesto nastojanja za podizanjem cena ili dobijanjem različitih olakšica od društva.

3. Društveno usmeravanje privredne aktivnosti sa svoje strane treba da doprinese bržem razvoju proizvodnih snaga i životnog standarda, bez čega se ne može ni zamisliti socijalistički preobražaj društva.

Razvijanje novih oblika samoupravljanja na nivou grana, grupacija i cele naše privrede, kao i demokratizacija postupka pripreme planova, omogućili bi da skorokratiizam poprimi samo onaj značaj koji mu može pripadati u jednom istinski demokratskom socijalističkom društvu.

Draško ŽARKOVIĆ

NEOPHODNOSTI ŠIREG DRUŠTVENOG USMERAVANJA PRIVREDNOG RAZVOJA U SOCIJALIZMU

VITO MARKOVIĆ

10-74841863

kurjačica

Lj. V.

Oblak gori
Ko žežena stena
Patnju moju
Sriću kukavice
Mesec zena
Pa zatvara usta
Mesto usta
Javlja se zvezde
Kurjačice moja

Cela šuma
Za tobom se daje
Reka jedna
Vertikalno stoji
Po njoj mesec
Grcajući plavi
Nesvest moja
Od tebe ga krađe
Kurjačice moja

Vetar roni
Ko ranjeno tiče
Zvona zvone
Na svoja usta
Šuma hoda
Krije tvoje lice
Ako staneš
Otkriće te ljudi
Kurjačice moja

Dva-tri grada
Posrcu za tobom
Kuća jedna
Lizan grada beži
Po njoj lutam
Ko muva bez glave
Mišlju svojom
U stopu te sledim
Kurjačice moja

Beskraj spava
Ko pružena ruka
Budan ležim
Okrenut na leđa
Okom svojim
Na padini sunca
Zidam tebe
Od čistoga zraka
Kurjačice moja

Sever šara
Poslednju ftunu
Istok plaše
Na zapadnoj strani
Zapad trune
Ko da nema zdravilja
Preklinje me
Njemu da te dadem
Kurjačice moja

Bezdan kruži
Oko moje glave
Kamen jedam
Na prsa mi dođe
Sunce kaže
Da na tebe liči
Kune mi se
Da te noću vidi
Kurjačice moja

Sunce pada
Iza moje glave
Vetar tica
Na planinu sleće
Oči moje
Upiru se u te
Nemam snage
Drugom da te dadem
Kurjačice moja

balada obešenog

O glavo moja
Svirepa šumo
Cutnjom oblivena
Bogu iza leđa
Ko će da te voli

Bogu iza leđa
Ko će da te voli

O glavo moja
Lastarico uma
U nebo zabodena
Bogu iza leđa
Ko će da te voli

O glavo moja
U vatrenom šumu
Vetrom povijena
Bogu iza leđa
Ko će da te voli

O glavo moja
Sunčana tico
Sazrela u padu
Bogu iza leđa
Ko će da te voli

O glavo moja
Metaforo srca
U zelenoj vatri
Bogu iza leđa
Ko će da te voli

O glavo moja
Ljiljaško od zlata
U beskraj salivena

O glavo moja
Svirepa šumo
Cutnjom oblivena
Bogu iza leđa
Ko će da te voli
Ko će da te voli
Ko će da te voli

JASNA MELVINGER

nigde znaka

Moje ruke na stolu
kao na goloj plohi
koja nigde kraja nema
To više nije čutanje
jer nigde znaka
nad ovom pustošću
preko koje se do tebe ne može
Svišne su moje ruke
mrtni predmeti

Noć u koju dolazi
nepoznato lišće
da pita šta je sa mojim srcem
(ima usana iz kojih teče
tamna smola
ima usana
kao lug i pepeo)
Dok je tvoje čelo, moja ljubavi
zabljesnuta hladnom noći
koja lije niz krila anđela
ja sam slap što ide pred tobom
I nepoznato lišće
sa prstima kiše i šapata
u momem srcu me ne nalazi

Ko to mene ispija
bestrasnim usnama, to vreme
Umesto sreće cveta
koji se zaklanja mirisom
u svome krotkom bunitu
od toga će biti bola
i kao munje nebo
bljeskaće bol
u tamnoj smoli pameti
Umesto mene tražite svoje svetinje
da ih oplakujete suzama
Jer ja sam tu samo kada se oči zaklope
i padaju ružine latice
(oči kao ocvalje ruže
postaju tamnoljubičaste)

Glas mi sviče
kad beremo sjaja
puna naručja
Navešćenje lišću
da će planuti kao vatra zelena
navešćenje bulkama u polju
da će biti kao mala sunca
iza tople kapi krvi
Navešćenje oblacima
zlatnih oreola
i strela svetlosnih
kroz oblake večernje
jer tek sa zlatom sunčevog zalaska
sići ćemo na zapadu